

Л.В. Костюхіна
**ВПЛИВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ
МУЗИКИ НА ХАРАКТЕР
ВЗАЄМОВІДНОСИН
МІЖ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ**

Спілкування – одна із форм людської взаємодії, завдяки якій люди, як фізично, так і духовно створюють один одного. У будь якому віці людина не може існувати без взаємодії з іншими людьми: людина – соціальна істота.

Вивченню виховної сили колективу, його впливу на кожну окрему особистість, на моральний розвиток дітей були присвячені дослідження В.О. Сухомлинського зокрема [4; 5].

Учений довів, що спілкування не тільки необхідна умова існування окремого індивідууму, але й без нього неможливе нормальне функціонування як окремих груп, так і великих соціальних спільнот. Якщо в розвитку всебічно розвиненої особистості спілкування є зовнішньою об'єктивною основою, то у функціонуванні колективу – внутрішньою умовою. Саме у спілкуванні виявляються позитивні відносини особистості до колективу, різних видів діяльності, до самого себе, а також до формування потреб, ціннісних орієнтацій і соціальних установок.

О.В.Киричук розглядав поняття "спілкування" як взаємозв'язок між індивідуумами, ставлення яких один до одного є визначальною змістовною стороною спілкування, а спосіб здійснення зв'язків, їх прояву – формою його існування. Одним з основних зв'язків у системі поняття "спілкування", його змістовною

стороною ним виділяється особисте ставлення. В емоційно-психологічному плані воно розглядається за змістом (позитивне, індиферентне, негативне, негативно особисте ставлення) і за формою (реальні особисті стосунки – симпатії, антипатії, схвалення, засудження, недобррозичливість і т. п.).

На думку Т.Є.Коннікової, у добре розвинених колективах виникає ще один вид відносин – гуманістичний, який проявляється у стійкому доброзичливому тоні, готовності відгукнутися на потреби всіх членів колективу, свого й іншого.

Дослідження Л.С.Виготського, М.І.Лісіної, Г.О. Люблінської, Г.І.Щукіної та інших довели, що в дітей дошкільного віку рано виявляється потреба у спілкуванні, інтерес до суспільних явищ, прийняття моральних норм та підпорядкування їм особистих спонукань, активність у втіленні норм у спілкуванні з однолітками.

В умовах суспільного дошкільного виховання, коли дитина постійно знаходиться поряд з іншими дітьми, вступає з ними в різноманітні контакти, складається дитяче суспільство, де дитина набуває перших навичок поведінки в колективі, встановлюються взаємовідносини з оточуючими, котрі є не наставниками, а рівними йому учасниками спільного життя і діяльності.

Вплив групи однолітків на розвиток особистості дитини полягає передусім у тому, що саме в умовах спілкування з однолітками дитина постійно стикається з необхідністю застосовувати на практиці засвоєні норми поведінки відносно до інших людей,

пристосовувати ці норми і правила в різноманітних конкретних ситуаціях. У спільній діяльності дітей безперервно виникають ситуації, що вимагають узгоджених дій, прояву доброзичливості ставлення до однолітків, уміння відмовлятися від власних бажань заради досягнення спільної мети.

Дослідження Я.Л.Коломинського вказують на те, що між дошкільниками існують досить складні стосунки. Заздалегідь до того, як у процесі організованої вихователем спільної діяльності складуться ділові стосунки, між дітьми виникають особисті стосунки. Розпізнавальна їх особливість – прояв почуття симпатії або антипатії, взаємного або одностороннього потягу, приязні або неприязні і т. п. Крім того, на відміну від ділових, особисті взаємовідносини складаються, переважно, стихійно, хоча вони і не індиферентні до ділових і взаємно впливають один на одного.

Дослідження вчених (О.В.Амонашвілі, О.В. Запорожець, В.К.Котирло, Я.Л.Коломинський, М.І. Лісіна, Т.А.Рєпіна, Є.В.Субботський та ін.), проведені за проблемою психології спілкування дошкільнят, показали його значущість у розвитку особистості в ранні вікові періоди. Вчені довели, що вже в дітей третього року життя у процесі організації будівельних ігор і занять з будівельними матеріалами можна успішно формувати прояв моральних взаємовідносин: доброзичливе ставлення до товаришів, увагу, співчуття, потяг до спілкування. Вирішальна роль у формуванні перших моральних дій і вчинків дітей третього року життя належить

вихователеві, який сприяє їхньому прояву своїми проханнями, нагадуванням правил поведінки, дорученнями, особистим прикладом. Діти надихаються поведінкою педагога тим більше, чим воно емоційніше, адже моральне виховання неможливе без опори на емоції та почуття, особливо в дошкільному віці.

У групі дітей четвертого року життя можливості для організації спільної діяльності вихованців на різних заняттях розширюються. Спільне виконання того чи іншого завдання можна доручати дітям тільки тоді, коли вони вже добре володіють чисто технічними навичками та прийомами його виконання.

У групі п'ятого року життя вимоги до способів взаємодії дітей у спільній діяльності дещо ускладнюються. Відомо, що саме в цей період дошкільного дитинства необхідність у спілкуванні і взаємовідносинах з однолітками різко зростає. Вихованці цієї групи активно переходять від діяльності «поряд» до діяльності «спільно», їм слід давати більше самостійності в їхній спільній діяльності, у регулюванні дій, в оцінці спільного результату. На заняттях ліплення, музики, аплікації, конструювання вихователь продовжує формувати і закріплювати уявлення дітей про переваги спільної діяльності. Підбиваючи підсумки занять, важливо докладно проаналізувати способи взаємодій вихованців: чи дружньо працювали, чи допомагали одне одному, чи переживали за успіхи товариша. Це стимулює відносини співпраці, "лікує" від заздрощів, недоброзичливості.

Значну роль у формуванні позитивних взаємовідносин між дітьми відіграє емоційний фактор. Він надає спілкуванню особливий колорит, допомагає знайти засоби гуманізації взаємовідносин однолітків.

Емоційним стимулятором навчально-виховної діяльності дошкільників у нашому дослідженні виступила функціональна музика.

Термін «функціональна музика» з'явився в літературі в 40-і роки ХХ століття для визначення музики, яку використовували для супроводу різних видів трудової діяльності. У „Музичному енциклопедичному словнику” надається таке тлумачення терміну „функціональна музика”. „Функціональна музика” (прикладна музика) – це жанри та окремі опуси, що спрямовані на виконання окремих, не власне художніх функцій” [2, с. 440].

Проблема використання музики для супроводження розумової діяльності була предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених (Є. Гейтвуд, І. Гольдварг, М. Ліч, В. Міддлтон, В. Керр, В. Полякова, О.Тихоміров та ін.).

Проблемі використання функціональної музики як засобу підвищення ефективності навчальної діяльності присвячені дослідження Л.М.Метельницької і Т.М. Трегубової. Результати цих експериментальних досліджень показали доцільність використання музики з метою зняття втоми учнів і підвищення їхньої працездатності.

Ми розглядаємо музику, що супроводжує діяльність людини, як різновид музичного мистецтва. Вона має, з одного боку, спільні з мистецтвом функції та

закономірності, з другого, – володіє певною специфічністю, обумовленою фактором її супроводу різним видам людської діяльності. Функціональна музика виступає як комплексний фактор впливу, який поєднує взаємопов'язані сенсорні та емоційні компоненти.

Провідним у «функціональному» впливі є емоційний компонент, який забезпечує інтеграцію сприймання та переживання музичного образу, здійснює позитивний вплив на зміну психічного настрою людини.

Враховуючи те, що в поведінці дошкільників емоційний компонент переважає над раціональним, дорослий повинен керувати дитячими емоціями – своєчасно стримувати негативні та розвивати позитивні, створюючи таким чином сприятливі умови для їх виховання. Дітям слід постійно створювати сприятливий мікроклімат їхнього спілкування.

Відтак, ми висунули припущення, що функціональна музика може слугувати ефективним засобом формування позитивних взаємовідносин між дітьми дошкільного віку.

Мета дослідження – визначити місце функціональної музики в навчально-виховному процесі сучасного дошкільного закладу.

Одним із завдань дослідження було виявлення впливу функціональної музики на характер взаємовідносин між дітьми дошкільного віку.

Для виявлення взаємовідносин дітей у групі нами був використаний такий варіант соціометричної методики, як експериментальна гра "Секрет" (Т.А.Репіна). В основу цієї гри покладено методику "Вибір у дії", перероблену з урахуванням

вікових психологічних особливостей досліджуваних [3].

Опрацювання отриманих даних проводилося традиційними соціометричними методами. При проведенні констатувального та прикінцевого етапів експерименту використовувалися однакові методики з метою проведення порівняльного аналізу та можливості виявлення змін у характері взаємовідносин дітей після закінчення формульованого експерименту.

Аналіз результатів констатувального експерименту засвідчив, що група не дружна, у ній переважає поділ на маленькі підгрупи по 2-3 особи, переважно за статевою ознакою (окремо хлопчики і окремо дівчатка). Діти у своїй поведінці дуже агресивні, у групі часто виникають конфліктні ситуації.

Під час проведення формульованого експерименту відповідно з періодизацією динаміки працездатності дітей на заняттях нами був розроблений графік трансляції музики. Було запропоновано дві програми: «музична зустріч» дітей та музичний супровід самотійної роботи дітей на заняттях.

Для скорочення періоду „впрацьовування” музика звучала п'ять хвилин до початку першого заняття («музична зустріч» дітей).

Фізіологічним механізмом впливу цієї музики є наступний:

1. Порушення рівноваги нервових процесів, яке викликає інтенсивні емоційні реакції.

2. Виклик у дітей "збивки", яка є результатом зіткнення збуджуючих засобів музики з реакціями

гальмування, які переважають у дітей на початку дня.

3. Порушення динамічного стереотипу. Відбувається ломка старого стереотипу та заміна його на новий.

Для підвищення працездатності дітей на заняттях ми запропонували використовувати функціональну музику під час проведення самотійної роботи.

На підготовчому етапі дослідження був підібраний музичний матеріал з метою скорочення періоду «впрацьовування» дітей («Музична зустріч дітей») та зіставленні музичних програм, які повинні були звучати під час виконання дітьми самотійних завдань на заняттях.

Для програми «Музична зустріч дітей» були підібрані твори з оптимістичним, чітким маршевим ритмом та мелодіями, які підбадьорюють настрої дітей.

Щоб скоротити період "впрацьовування" вмикали музику за п'ять хвилин до початку занять. Ця частина програми була складена з пісень для дітей, таких як: «Про що мріють діти», – музика А. Хачатуряна, слова П. Градова; "Пісенька веселого туриста", – музика Е.Жарковського, слова С. Михайлова; "Лети вітерець", музика В. Локтева, слова А. Пришельцеєва; "Пісня про веселий вітер", музика І. Дунаєвського, слова С. Лебедя-Кумача.

Також до цієї програми були підібрані інструментальні уривки зі вступів до дитячих опер: "Мийдодір", – музика Ю.Левітана, слова К.Чуковського; "Пісенька в лісі" – музика Р.Бойко, слова Я.Акімова і Р.Бойко; "Бременські

музики" – музика Г.Гладкова, слова Ю.Ентіна й т. ін.

Для музичних програм, що супроводжували самостійну роботу дітей, не могли скористатися подібним музичним репертуаром. Адже при виконанні самостійної роботи новий подразник не повинен бути занадто сильним, інакше робоча домінанта може бути порушена внаслідок виникнення орієнтовного рефлексу та переключення уваги на нього.

Тому ми підібрали повільні, тихі за звучанням мелодії, такі як: Ф.Мендельсон – Ноктюрн №3; Сюїта з музики до комедії Шекспіра "Сон у літню ніч"; І.С.Бах – Дві хоральні прелюдії: мі-мінор, сі-бемоль мажор; Ф.Шопен – Прелюдія, твір 28, №2.

При доборі цього музичного матеріалу були розроблені наступні основні критерії:

- ступінь складності навчальних завдань;

- зміст навчального матеріалу.

Порівняльний аналіз експериментальних даних, одержаних на констатувальному і прикінцевому етапах дослідження, показав, що впровадження функціональної музики значно вплинуло на характер спілкування дітей. Результати експериментальної гри "Секрет" показали, що, коли на початку експерименту 1-а група ("зірки") складала 6,7% (1 особа), то після впровадження функціональної музики вона зросла до 12,5% (2 особи); 2-а група ("кому віддавалася перевага") на початку складала 46,7% від загальної кількості дітей у групі, а наприкінці зросла до 75% (від 7 до 11 осіб). Помітно змінилася 3-я група ("малоавторитетні") – під час

констатувального експерименту вона складала 39,9% – 6 дітей, а наприкінці дослідження складала 12,5% (2 дітей); 4-а група ("непопулярні") складала 6,7%, а наприкінці експерименту в групі не залишилося жодної дитини. Ці результати показують, що колектив став дружнішим, відбулася позитивна перебудова взаємовідносин, які стали більш витриманими, прийнятними, доброзичливими. Діти вже не виділяли одного-двох з групи і в основному "зірок", а доброзичливо ставилися до всіх дітей у групі.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у впровадженні функціональної музики в навчально-виховний процес усіх вікових груп сучасного дошкільного навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

- Краткий психологический словарь /Сост. Л.А. Карпенко; Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.

- Музыкальный энциклопедический словарь./ Гл. ред. Г.В.Келдыш. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.

- Ретина Т.А. Социально-психологическая характеристика группы детского сада. – М.: Педагогика, 1988. – 232 с.

- Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М.: Молодая гвардия, 1971.

- Сухомлинский В.А. Сто советов учителя. – К.: Рад. школа, 1984. – 259 с.

Подано до редакції 10.06.08

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются вопросы активизации учебно-

воспитательного процесса в
современном дошкольном
учреждении средствами
функциональной музыки.

SUMMARY

The article highlights the issue of activating educational process in a modern preschool institution by means of functional music.